

METHODOLOGICAL ROLE IN FORMING DIGITAL REFLECTION IN ELECTRONIC EDUCATION

Salikhova Muhayyo Shakirovna

Tashkent University of Information Technologies named after Muhammad al-Khwarizmi

Avulova Fatima Almardon qizi

Tashkent University of Information Technologies named after Muhammad al-Khwarizmi

Abstract:

This article analyzes the process of forming digital reflection in students in an electronic learning environment and the role of methodological approaches in this process. In education organized on the basis of digital technologies, reflection is considered as one of the important factors in improving the quality and effectiveness of education. The article covers methods, tools and pedagogical opportunities that serve to develop digital reflection.

Keywords: Electronic education, digital reflection, methodological approach, information technologies, educational effectiveness.

ELEKTRON TA'LIM SHAROITIDA RAQAMLI REFLEKSIYANI SHAKLLANTIRISHDAGI METODIK ROLI

Salixova Muhayyo Shakirovna

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

Avulova Fotima Almardon qizi

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

Anatatsiya:

Mazkur maqolada elektron ta'lim muhiti sharoitida talabalarga raqamli refleksiyani shakllantirish jarayoni va ushbu jarayonda metodik yondashuvlarning o'rni tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta'limda refleksiya ta'lim sifati va samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada raqamli refleksiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodlar, vositalar va pedagogik imkoniyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: elektron ta'lim, raqamli refleksiya, metodik yondashuv, axborot texnologiyalari, ta'lim samaradorligi.

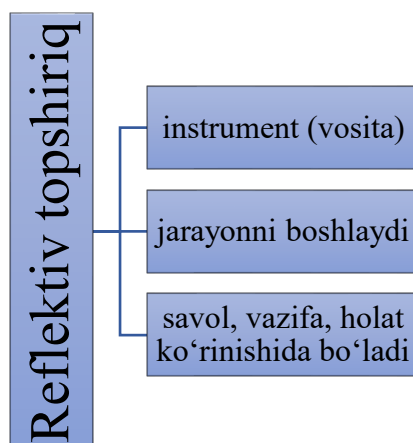
Bugungi kunda raqamli texnologiyalar ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylanib borayabdi. Elektron ta'lim (e-learning) platformalari oraqali bilim berish jarayoni nafaqat mazmun, balki metodikalar va baholash shakllarini ham o'zgartirilmoqda. Ushbu jarayonda talabaning o'z-o'zini tahlil qilishi, o'quv faoliyatini baholay olishi va shaxsiy rivojlanishini aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon "raqamli refleksiya" tushunchasi bilan uzviy bog'liqdir. Raqamli refleksiya- bu elektron muhitda o'z bilim va tajribasini tahlil qilishi, fikr yuritishi hamda xulosalar chiqarish jarayonidir. Zamonaviy pedagogikada reflektiv fikrlash nazariy jihatdan Donald Schon va John Dewey g'oyalari asosida shakllangan bo'lsa, elektron portfel va raqamli vositalar orqali amaliy rivojlanishi Helen Barrett tadqiqotlarida keng yoritilgan.

Amerikalik faylasuf va pedagog Donald Schon-refleksiya tushunchasini amaliyotga tatbiq etish hissasini qo'shgan. Donald Schonning reflektiv amaliyotiga oid ishlari, o'qituvchilarning o'z faoliyatlarini tahlil qilish va uni takomillashtirish orqali qanday qilib talabalar tayyorligini yaxshilashi mumkinligini ko'rsatadi. U professional bilimni faqat nazariyadan emas, balki real amaliyot va tajriba orqali shakllanadigan "bilishi-amal" deb ko'rgan, bu yondashuv ko'plab mutaxassislar uchun foydali-chunki har bir holat noyob bo'lishi mumkin.¹ John Dewey (1859–1952) — pragmatik faylasuf va ta'lim islohatchisi bo'lib, u tajribaga asoslangan ta'lim (experiential learning) va progressiv ta'lim yo'nalishining asoschilaridan biri hisoblanadi. U "amaliyot orqali o'rganish" (learning by doing) g'oyasini ilgari surgan. Dewey ta'limni uzluksiz va faol jarayon deb hisoblagan. Uning fikricha, ta'lim — bu insonning tajribalarini qayta ko'rib chiqishi va boyitib borish jarayonidir. U sinfda o'rganilayotgan bilimlar hayotiy, ijtimoiy va demokratik muhit bilan bog'liq bo'lishi kerakligini ta'kidlagan. Ya'ni, ta'lim faqat yodlash emas, balki real hayot bilan bog'langan faol jarayon bo'lishi lozim.²

Reflektiv topshiriq (Reflective task) — bu o'quv jarayonida refleksiyani qo'zg'atuvchi didaktik vosita. Ya'ni talabalarning fikrlashini faollashtiradigan, o'z tajribasini tahlil qilishga undaydigan va refleksiya jarayonini boshlab beruvchi pedagogik mexanizmdir. Reflektiv topshiriq — bu talabaning o'quv faoliyati, bilimlari, hissiy holati va tajribasini ongli tahlil qilishga yo'naltirilgan maxsus tuzilgan o'quv vazifasidir. U shunchaki ma'lumotni eslab qolish emas, balki «men nima o'rgandim?», «qanday qildim?» va «keyingi safar nimani boshqacha qilaman?» degan savollarga javob izlashni anglatadi.

Reflektiv topshiriqning asosiy xususiyatlari:

1. Shaxsiy tajriba tahlili: o'tilgan dars, bajarilgan loyiha yoki kundalik faoliyat ustida mulohaza yuritish
2. O'z-o'zini baholash: Nimalar yaxshi chiqqani va qayerda kamchiliklar borligini tushunish.
3. Tanqidiy fikrlash: Mavjud bilim va ko'nikmalarni chuqurroq anglashga yordam beradi.³

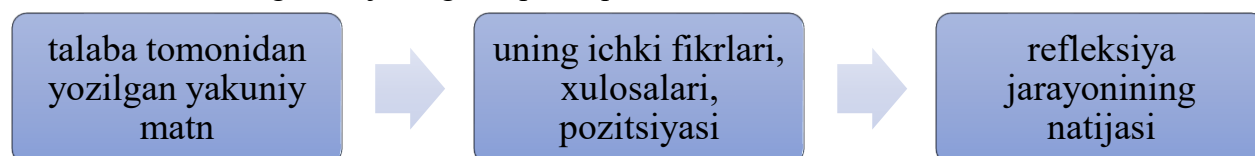
¹ Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

² <https://share.google/aimode/cWGADOXbhoKDIXDQD>

³ <https://share.google/aimode/bDUIMIXq8kiFcsLLI>

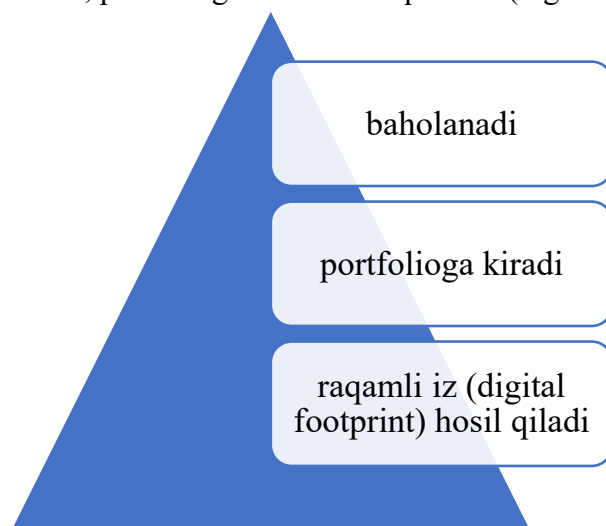
Misol (platforma darajasida): “Video darsda berilgan metodlarni real dars jarayonida qo‘llash imkoniyatlarini tahlil qiling.”

Refleksiya topshirig‘i — bu reflektiv topshiriq asosida bajarilgan tayyor reflektiv mahsulotni baholashga mo‘ljallangan topshiriq shakli.

Refleksiya topshirig‘i — bu talabaning o‘z o‘quv faoliyati bo‘yicha ongli tahlil natijasida shakllangan yozma reflektiv mahsulotni taqdim etish shaklidir.

Natijada: talaba baholanadi, portfolioga kiradi va raqamli iz (digital footprint) hosil qiladi.

Metodologik jihatdan farqlanishi quyidagi jadvalda keltirib o‘tildi.

Mezon	Reflektiv topshiriq	Refleksiya topshirig‘i
Didaktik roli	Jarayonni boshlaydi	Jarayon natijasi
Mohiyati	Stimulyator	Diagnostik mahsulot
Funksiya	Fikrlashni faollashtiradi	Raqamli refleksiyani o‘lchaydi
Holati	Savol/vazifa shakli	Yozma matn/fayl
Baholanishi	Bevosita emas	To‘g‘ridan-to‘g‘ri
Platformada	Input mexanizm	Output artefakt

Raqamli ta’limda refleksiya 3 bosqichli model asosida quriladi:

1-bosqich: Refleksiv topshiriq bu refleksiyani qo‘zg‘atadi ya’ni kognitiv (nimani bildim?), metakognitiv (qanday o‘rgandim?), affektiv (nima his qildim?), prognostik (qayerda qo‘llayman?) kabi savollar bilan o‘ziga yuzlanadi. Bu bosqichda topshiriq strukturaviy bo‘lishi shart. Masalan, platforma interfeysida: “Ushbu modul sizning kasbiy qarashlaringizga qanday ta’sir ko‘rsatdi?”

2-bosqich: Refleksiya jarayoni (ichki kognitiv faoliyat) talabaning ongida kechadi, to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘rinmaydi. Solishtiradi, tanqidiy baholaydi va o‘zini kuzatadi. Talaba ichki fikrlash jarayonidan o‘tadi tizimda ko‘rinmaydi, lekin ilmiy jihatdan eng muhim hisoblanadi.

3-bosqich: Refleksiya topshirig'i (diagnostik mahsulot) platformaga yuklanadi va baholanadi. Ushbu o'quv faoliyatida talaba **300–500 so'zli esse** yozadi va o'z fikrlarini chuqurroq tahlil qilish uchun **kundalik (journal), konseptual xarita (concept map) hamda audio yoki video refleksiya** vositalaridan foydalanadi. Bu jarayon orqali o'quvchi o'z tajribasini qayta ko'rib chiqadi, bilimlarni tizimlashtiradi va o'z-o'zini baholash orqali o'sish imkoniyatini oshiradi.

Reflektiv topshiriq refleksiya jarayonini faollashtiruvchi pedagogik vosita bo'lsa, refleksiya topshirig'i esa ushbu jarayon natijasida shakllangan reflektiv faoliyat mahsulidir. Birinchisi metodik mexanizm sifatida xizmat qilsa, ikkinchisi diagnostik va baholovchi didaktik birlik sifatida namoyon bo'ladi.

Reflektiv topshiriq — bu refleksiya jarayonining sababchisi (trigger), refleksiya topshirig'i esa uning natijaviy ko'rsatkichi (outcome) bo'lib, ular o'zaro sabab–oqibat munosabatida bo'lgan didaktik konstruksiyadir.

Reflektiv topshiriq	raqamli refleksiyaning shakllantiradi	formativ (shakllantiruvchi)
Refleksiya topshirig'i	raqamli refleksiyaning o'lchaydi	summativ (baholovchi)

Reflektiv topshiriq raqamli refleksiyaning shakllantiradi va u formativ ya'ni shakllantiruvchi hisoblanadi.

Refleksiya topshirig'i raqamli refleksiyaning o'lchaydi va u summativ ya'ni baholovchi hisoblanadi. Bu talaba amalga oshirgan faoliyati, o'rgangan bilimlar, his-tuyg'ular va xatti-harakatlarini tahlil qilish, qayta ko'rib chiqishi hamda o'z-o'zini anglash jarayonidir. U o'tilgan dars yoki tajribadan xulosa chiqarish, xatolarni tushunish va kelajakda samaraliroq harakat qilishga xizmat qiladi.

Refleksiya topshirig'ining asosiy xususiyatlari:

1. Tahliliy yondashuv: "Men nima qildim?", "Nima uchun bunday boldi?" kabi savollarga javob izlash.

2. Shaxsiy rivojlanish: O'z kuchli va kuchsiz tomonlarini aniqlash, o'z-o'zini anglashni kuchaytirish.

3. Ta'limda qo'llanishi: Talabalarning bilim olish jarayonini tahlil qilish va ta'lim sifatini oshirish uchun ishlatiladi.

4. Turlari: Shaxsiy(his-tuyg'ular), professional (kasbiy ko'nikmalar) va ijtimoiy refleksiya mavjud.

Mazkur maqolada elektron ta'lim muhitida raqamli refleksiyaning shakllantirishning nazariy va metodik asoslari tahlil qilindi. Reflektiv fikrlash g'oyalari John Dewey va Donald Schon qarashlari bilan bog'liq holda yoritildi, raqamli portfel va amaliy refleksiya masalalari esa Helen Barrett tadqiqotlari asosida izohlandi. Reflektiv topshiriq refleksiya jarayonini faollashtiruvchi formativ vosita, refleksiya topshirig'i esa uning natijasini baholovchi summativ mahsulot ekani asoslab berildi. Uch bosqichli model asosida tashkil etilgan raqamli refleksiya talabaning tanqidiy fikrlashi, o'z-o'zini baholashi va kasbiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Elektron ta'lim platformalarida refleksiyaning metodik jihatdan to'g'ri tashkil etish LMS tizimining ilmiy asoslangan pedagogik model sifatida samaradorligini oshiradi. Raqamli refleksiya talabaning mustaqil fikrlashi, tanqidiy yondashuvi va o'z-o'zini boshqarish kompetensiyalarini rivojlantiruvchi muhim vosita bo'lib, zamonaviy ta'lim sifatini ta'minlashda strategik ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
2. <https://share.google/aimode/cWGADOXbhoKDIXDQD>.
3. <https://share.google/aimode/aLFI2RZUN3liBGUgE>.
4. <https://share.google/aimode/bDUIMIXq8kiFcsLLI>.
5. **Zimmerman, B. J.** (2000). Attaining Self-Regulation: A Social Cognitive Perspective. *Handbook of Self-Regulation*. Academic Press.
6. Joanna Briggs Institute. JBI Manual for Evidence Synthesis. Adelaide: JBI; 2020